

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

Sayı IV - 2014



OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEVCIA AD CALYCADNVM IV

Olba Kazısı Serisi IV

Olba Kazısı Serisi IV
SELEVCIA AD CALYCADNVM IV

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Koroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepçe
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Serisi IV
Sayı: 4

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
e- posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd.
100. Yıl Mah. Matbacılar Sitesi No: 222/A,
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Hellenistik Dönemdeki Güçler Dengesi Arasında Pamphlyia'da Bir Liman Kenti: Side
Erkan İznik

11

Roma'da Krallık Dönemi: Kralın Belirlenmesi
Efrumiye Ertekin - Sehergül Gül

39

Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması
Emel Erten

57

Rodon: Olba'dan Bir Roma İmparatoruna Gönderilen Elçi
Mustafa H. Sayar

73

Olba'daki Tapınak Cepheli Kaya Mezarı
Tuna Akçay

79

Kirşu'dan (Meydancıkale/Kilikia) Yüksek/Kabarık Torus'lu İki Kaide ve Anadolu
Mimarlık Tarihi Açısından Değerlendirmesi

Deniz Kaplan

95

Bithynia Sütunlu Lahitleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme
Safiye Aydın

113

Mısır'da Phokaia Kolonizasyonu
Sabri Arıcı

135

Direkli Cave: The Significance of Fire and Female Figurines in the Paleo-Landscape
during the Epi-paleolithic Period

Cevdet Merih Ereğ

151

Kars Müzesi'nden Bir Grup Son Tunç Çağı Seramiğinin Değerlendirilmesi
Ayhan Yardımcıel - Şüheda Ablak

165

Alahan Manastırı Kiremit Örnekleri Arkeometrik Çalışmaları
Ali Akın Akyol - Yusuf Kağan Kadioğlu - Murat Özyıldırım

175

PRAEFATIO

Olba Kazıları Serisi'nin süreli yayını *Seleucia ad Calycadnum* dergisinin dördüncü sayısını 2014 yılında okurlarımıza sunmaktan mutluluk duymaktayız. Dergimiz öncelikli olarak Mersin Silifke Olba'da sürdürdüğümüz arkeolojik kazılar sırasında elde edilen sonuçların bilim dünyasına duyurulmasını amaçlamaktadır. Ancak, bunun yanında arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, eskiçağ tarihi, sanat tarihi konularında yapılan özgün çalışmalara da yer vermektedir. Emeklerini bizimle paylaşan yazarlarımıza, bilgileri ve uzmanlıklarıyla bizleri aydınlatan hakemlerimize şükran borçluyuz. Homer Kitabevi sahibi, dostumuz Aşşen Boylu'ya, derginin yayına hazırlanma sürecinin tüm detaylı çalışmalarını gerçekleştiren Sinan Turan'a teşekkürlerimizi sunarız.

Meslektaşlarımızın katılımlarıyla 2011 yılından başlayarak kesintisiz olarak yayınlanan dergimizin gelecekte de yaşamını sürdürebilmesini sağlayacak katkı ve desteklerinizi beklemekte olduğumuzu duyururuz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Klasik Filolog, MA)

Tuna Akçay (Arkeolog, MA)

PREFACE

We are glad to present the fourth issue of the journal *Seleucia ad Calycadnum* of Olba Excavations Series to our followers in 2014. The main aim of the journal is to publish the results of ongoing archaeological excavations at Mersin Silifke Olba to the scientific world. Nevertheless, the journal also includes original studies on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art. We would like to express our gratitude to our authors for their contributions and, to our reviewers for enlightening us with their knowledge and expertise. We thank our friend Ayşen Boylu, owner of Homer Books and Sinan Turan, who managed all the detailed work related to the actual publication of the journal.

We would like to announce that we expect our colleagues' assistance and support in maintaining the publication of our journal, which has been continuously published since 2011.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Tuna Akçay (Arcaeologist, MA)

Olba Kazısı Serisi IV
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, eskiçağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.

Olba Excavations Series
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Scope

Seleucia ad Calycadnum is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia ad Calycadnum features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması

Emel Erten*

Özet

Geçirdiği çeşitli tarihsel süreçler sonrasında Dağlık Cilicia merkezlerinden Olba'daki yerleşimin son bulması çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Kentin terk edilişiyile ilgili olarak daha önceden yazılı kaynaklar ve tarihsel olaylar çerçevesinde bilinenler, son dönem arkeolojik kazıların sunduğu veriler ışığında ele alınmaktadır. Olba'da bu bağlamda yerleşimin son bulmasının etkenlerinin 6. yüzyıldan başlayarak ortaya çıktığı belirlenmektedir. Isaurialı Zeno'nun 5. yüzyılda imparator olmasıyla yaşanan kısa süreli parlak dönem sonrasında peş peşe bölgeyi etkisi altına alan veba salgını, deprem, Sasani ve Arap akınları gibi olumsuzluklar sonucunda Olba'nın 7. yüzyılın ikinci yarısından sonra yerleşime sahne olmadığı arkeolojik verilerle doğrulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dağlık Cilicia, Olba, Geç Antik Dönem, Zeno, veba, deprem, Cilicia'da Sasaniler; Cilicia'da Araplar.

Abstract

The objective of this article is to study the reasons of abandonment of Olba in Rough Cilicia after many historical phases of settlement. In this framework, previously known written documents and historical events are reevaluated with the aid of the data obtained from the recent excavation work at the site. It is found that the factors that eventually led to the abandonment of Olba appeared beginning with the 6th century. Archaeological evidence confirms

* Prof. Dr. Emel Erten, Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Teknik Okullar, Ankara. E-posta: eerten@gazi.edu.tr.

that following the short-lived golden age under the reign of Zeno of Isauria in the 5th century, subsequent disasters such as the Justinian Plague, earthquakes and the Sasanid and Arabic attacks brought settlement in Olba to an end by the second half of the 7th century.

Keywords: Rough Cilicia, Olba, Late Antique Period, Zeno, Justinianic Plague, Ancient Earthquakes, Sasanids in Cilicia, Arabs in Cilicia.

Giriş

Olba, Doğu Akdeniz için tipik sayılan yerleşim özelliklerine sahip bir Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi Dağlık Cilicia merkezidir¹. Hıristiyanlığın yaygınlaşmasıyla birlikte ise kentte yeni bir sürece girilerek, bu dinin gereklerinin yoğunluklu olarak yaşandığını ve Olba'nın bir dinsel merkez kimliği de taşımaya başladığını arkeolojik verilerin yanında yazılı kaynaklar da doğrulamaktadır².

Olba'nın da içinde yer aldığı Dağlık Cilicia'nın Doğu kesimindeki bazı merkezlerde yerleşim süreklilik göstermekte; bu kentler Ortaçağ ve sonrasında da yaşamlarını devam ettirmekte; hatta bugüne kadar varlıklarını korumaktadırlar. Bunun en güzel örnekleri, kıyı bölgesindeki Seleucia ad Calycadnum (Silifke), dağlık ve karasal kesimde yer almaları bakımından Olba ile benzerlik gösteren Claudiopolis (Mut) ya da Laranda (Karaman) gibi kentlerdir. Buna karşılık, bugün ya da yakın geçmişte Olba'nın önceki anlam ve önemini çağrıştıracak bir yerleşime sahne olmadığı görülmektedir.

Olba'nın Erken Hıristiyanlık Dönemi içinde göreceli olarak etkin bir merkezken, hangi etkenlerle ve ne zaman önemini yitirerek, terk edilmiş olduğu çalışmamızın konusudur. Bu soruna söz konusu sürecin önceden beri bilinen tarihsel olayların yanında özellikle son dönem arkeolojik çalışmalar (2001-2013) sırasında elde edilen arkeolojik bulgular ve gözlemler kapsamında da yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Bu bağlamda, Olba'nın son tarihi konusundaki değerlendirmemizde, eldeki veriler çerçevesinde yerleşimin kaderini etkileyen tarihsel olguları ve geçirilen tarihsel süreçleri değerlendirmekte yarar vardır.

1 Olba'da Romalılaşma sürecinin arkeolojik arazi çalışmaları sonuçlarını içeren yorumu ile ilgili olarak: Erten 2009, 76-85.

2 Özyıldırım 2003, Olba'da Erken Hıristiyanlık Döneminin ve manastırcılık olgusunun değerlendirmesi konusunda: Özyıldırım - Ünalın 2011, 147-166.

Geç Antik Dönem'de Isauria - Tarihsel Çerçeve:

Roma İmparatorluk Dönemi'nden başlayan ve Geç Antik Dönem içinde de devam eden birçok ayaklanma ile devlet otoritesini ve güvenliğini sarsan Isaurialılar, 5. yüzyılda imparatorluk siyasetinde, egemenlik mücadelesinde etkin rol oynarlar³. Başlangıçta, özellikle İmparator I. Leo Dönemi'nde (457-474) Isaurialılar, Doğu'daki orduda önemli görevler üstlenen korkusuz savaşçılar olarak tanınmaktadırlar⁴. Yönetimin aynı yüzyıl içinde (474) Isauria kökenli Zeno'ya (ki asıl adı Taradicodissa'dır ve Isaurialı bir komutandır) geçişi ile Isauria'nın da ülke genelindeki öneminde artış söz konusu olur.

Isauria'daki kilise ve manastır yapılarının da inşasına İmparator Zeno'nun egemenlik dönemi içinde hız verildiğini arkeolojik veriler doğrulamaktadır. Konu ile ilgili tartışmalar bulunmakla birlikte⁵; bölgedeki yapım etkinliğinin en parlak evresinin beşinci yüzyıl ortaları ile Zeno'nun ölüm tarihi olan 491 arasındaki dönemde yaşandığı genellikle kabul edilmektedir⁶.

Isauria'nın iki anıtsal dinsel merkezi sayılan Alahan Manastırı ve Seleucia ad Calycadnum'daki büyük Meryemlik Kilisesi gibi Olba Manastırı'nın yapımı da Zeno'nun en güçlü olduğu dönemde gerçekleşir. Hatta İmparator Zeno'nun tahtını bir tertip sonucu kaybedişi sonrasında Isauria'ya döndüğü ve "Ourba" adlı bir yerleşim merkezinde kaldığı bilgisinden yola çıkılarak, onun konakladığı yerin Olba olması gerektiği öne sürülmektedir⁷.

Bölgedeki parlak dönemin ve canlı imar faaliyetinin Zeno'nun ölümüyle (491) durakladığı, arkeolojik verilerle doğrulanmaktadır. Örneğin, Alahan Manastırı'ndaki Bazilika ile Doğu Kilisesi arasındaki yürüyüş yolunun yapımının Zeno'nun ölümü sonrasında tüm mali kaynakların kesilmesiyle yarım kaldığı (ve hiç tamamlanmadığı) belirtilmektedir⁸. Bölgenin 5. yüzyıl sonrasında bir düşüş sürecine girdiği görüşü genel olarak kabul edilmekle birlikte; bu konuda sadece anıtsal yapıların, kiliselerin incelenmesi ötesinde, yerleşim birim-

3 Isaurialıların kökeni, Roma egemenliği boyunca çıkardıkları isyanlarla ilgili olarak: Ünal - Girginer 2007, 247 vd.; Jackson 2007, 19.

4 Gregory 2008,114-115.

5 Jackson 2007, 24

6 Gough 1985, 33.

7 Canevello - Özyıldırım 2009, 25.

8 Gough 1985, 32.

lerindeki yaşam koşulları ile ilgili olarak da çalışmaların yapılması gerekmektedir⁹.

Zeno sonrasında imparator olan Flavius Anastasius'un 491-518 yılları arasındaki egemenliği aslında ülkede istikrarın, refahın sağlandığı; Iustinianus'un "Altın Çağı"nın öncülü bir dönem olarak nitelendirilmektedir¹⁰. Ancak, Isauria Bölgesi için durum aynı değildir ve bu sürecin olumsuzlukların başladığı, "sonun başlangıcına sahne olan bir dönem" olarak tanımlanması da olasıdır. Anastasius dönemi, imparatorun Isaurialılara karşı dirençleri kırılıncaya dek süren mücadelelere girdiği ve onları kitleler halinde göç etmek zorunda bıraktığı bir evredir¹¹. Bölgeyi, 492-498 yılları arasında yaşanan şiddetli bir iç savaş, etkisi altına alır¹². Bu dönemde Isaurialıların kentlerinin yakılıp yıkıldığı, ölümden kurtulanların ülkelerine tekrar dönemedikleri ve artık tarihsel kaynaklarda bir daha söz edilmeyecek biçimde Isauria isyanlarının sona erdirildiği belirlenmektedir¹³.

Bölgede birçok ciddi sorunun yaşanmasına 6. yüzyıl tanıklık eder. Arkeolojik verilerle izlenmesindeki güçlüğü karşılık, veba salgını bunlar içinde en talihsizidir. Salgın, 541 yılının Haziran ayında Nil deltasındaki küçük bir kent olan Pelusium'da ortaya çıktıktan sonra çok hızlı yayılım gösterir¹⁴. *Pasteurella pestis* (veya *yersinia pestis*) adlı bir organizmadan gelişen hastalığın tarihsel olarak kayıtlara geçmiş bu büyük salgınına "Iustinianus Dönemi Vebası" adı verilmektedir.

Hastalık konusunda o günleri bizzat yaşayan yazarlar bilgi vermektedir¹⁵. Vebanın Doğu Akdeniz kentlerinde yol açtığı felaketler konusunda öncelikli olarak Antiochia ad Orontem'deki etkileri konusunda ayrıntılı kayıtlar bulunmaktadır. Büyük salgının 542'de Antiochia ad

9 Hill 1996, 9-10; Jackson 2007, 21.

10 Gregory 2008, 116.

11 Ostrogorsky 1981, 60.

12 Hill 1996, 8.

13 Ünal - Girginer 2007, 254-255.

14 Stathakopoulos 2013, 256.

15 Wells 1964, 89. Veba salgını konusunda kendi yaşadıkları olaylardan yola çıkarak bilgi veren başlıca yazarlar Procopius ile Antiochia'lı Evagrius'dur. Evagrius Scholasticus adı ile de tanınan yazar *Historia Ecclesiastica* (Kilise Tarihi) adlı yapıtında kendinin de hastalığa yakalandığını, hayatta kalmayı başardığını; ancak, karısını ve yakınlarını kaybettiğini belirtmektedir (*Historia Ecclesiastica*, 4. Kitap, Bölüm XXIX). 540'lı yılların başında Constantinopolis'e Palaestina (Filistin) ve Syria (Suriye) üzerinden gitmekte olan Ephesus'lu Ioannes de tanık olduğu hastalığın dehşet verici halini yazdıklarına yansıtır. Öyle ki, Aegyptus (Mısır) sınırındaki bir kentte salgın sonrasında sadece yedi adam ve on yaşında bir çocuğun hayatta kalabildiğini kaydeder: Sarris 2007, 119.

Orontem'de baş gösterdiği ve daha sonra 560'da kentte yeniden ortaya çıktığı belirtilmektedir¹⁶. Hastalık 7. yüzyıl içinde de devam edecek ve Syria'da da etkisini sürdürecektir¹⁷.

Veba salgınının yol açtığı yıkım ve çaresizliğe 6. yüzyılda Cilicia'da etkili olan şiddetli depremlerin sonuçlarını da eklemek gerekir. Eskiçağdaki depremlerle ilgili olan kayıtlar, Antiochia ad Orontem başta olmak üzere Misis, Seleucia Pieria (Samandağ) merkezli ciddi hasarlara yol açan depremlerin 6. yüzyıl içinde sürdüğünü göstermektedir. Kaynaklarda, özellikle 527/528'deki Antiochia ad Orontem depreminin yoğun hasara yol açtığı belirtilmektedir¹⁸. Yine Anazarbus, Antiochia ad Orontem ve Seleucia'da 561 yılında yıkıma yol açan bir diğer büyük deprem de yazılı kaynaklarca doğrulanmaktadır¹⁹. Cilicia'nın dağlık Batı kesimi de 6. yüzyıl içinde depremlerle sarsılır. Bunlar içinde en yıkıcı olanının 525 yılındaki deprem olduğu belirtilmektedir²⁰. Bu şiddetli deprem, önemli bir kıyı yerleşimi olan Pompeiopolis'in büyük ölçüde tahrip olmasına ve kentteki yerleşimin son bulmasına neden olur. Daha Batı'daki Anemurium'da da 580 yılında oluşan depremin düşüş sürecini başlattığı belirtilmektedir²¹.

Salgın hastalık ve deprem felaketleri bölgede 6. yüzyıl ve sonrasında etkili olurken, 7. yüzyıldan başlayarak önce Sasani, sonra da Arap akınlarıyla olumsuzluklar çeşitlenerek devam eder. Aslında Anadolu'da 7. yüzyılda başlayan ve 9. yüzyıl ortalarına dek geçen zaman, bir belirsizlik dönemi olarak nitelenmekte; bu dönemin sonu geldiğinde artık geçmişin parlak kentlerinin yok olduğu, buna karşılık küçük kale yerleşimlerinin ortaya çıkmış olduğu belirlenmektedir²².

Sasaniler ile olan savaş Phocas'ın tahta geçmesinden hemen sonra başlar (602). O sıralar Sasani tahtında oturmakta olan II. Hüsrev, önce Mezopotamya üzerine yürüyerek, buradaki kentleri yakıp yıkmaya başlar. Phocas'tan sonra Heraclius'un egemenlik döneminin başlangıcında ise Suriye, Sasani kontrolü altında bulunmakta; Anadolu toprakları Güney'den tehdit edilmektedir. Sasani komutanı Şahin, 611 yılın-

16 Foss 2013, 172.

17 Cameron 2012, 158.

18 Ergin-Güçlü-Uz 1967, 14-15; Foss 2013, 172.

19 Russell 1985, 45.

20 Söz konusu deprem için 4.10.525 tarihi verilmekte, bunun IX şiddetinde olduğu, bir tsunaminin de oluştuğu belirtilmektedir: Erel-Adatepe 2007, 243, no. 18; 248.

21 Russell 1989, 1621-1637.

22 Foss 1990, 721.

da Anadolu'ya girecek ve İç Anadolu platosunun önemli kenti ve askeri üssü sayılan Caesarea'ya doğru ilerleyecektir²³.

Cilicia'nın söz konusu süreç içindeki durumu incelendiğinde, Seleucia ad Calycadnum'un 7. yüzyılda bastığı sikkelerden (616 ve 617 yılı baskıları) yola çıkılarak kentin bölgede önemli bir Bizans stratejik, askeri merkezi haline geldiği düşünülmektedir. Aslında Cilicia, Sasaniler tarafından MS 613 yılına gelindiğinde büyük ölçüde fethedilmiş durumdadır. Buna karşılık, Seleucia ad Calycadnum'un bu tarihten sonra da hala sikke basmakta olması, Sasani egemenliğinin o yıllarda Seleucia ad Calycadnum'a dek henüz uzanmadığını göstermektedir. Ancak kent, 622 veya 623 yılında Sasani egemenliğine boyun eğmek zorunda kalacaktır²⁴.

Bu savaş halinin bölgenin kıyı ve dağlık kesimdeki kentleri ne oranda etkilediği konusu tartışmalı görünmektedir. Örneğin, daha Batı'daki Anemurium'da Sasani tahribatının saptanmadığı; 618 yılından başlayarak sikke basımının Isauria içlerindeki Isauria Nova'da (Zengibar Kalesi) gerçekleştiği; buranın Sasaniler karşısında geri çekilişin sınırı olduğu belirtilmektedir²⁵. Aslında, Toroslar'ın Sasaniler'in kontrolü altına girdiğini gösteren herhangi bir veri de bulunmamakta ve Heraclius'un 626 yılında ordusuyla Cilicia Kapıları'nı aşarken herhangi bir sıkıntısı olmadığı görülmektedir²⁶. Bundan sonra Heraclius'un 627 yılında Kuzey Mezopotamya'daki Ninive'de kazandığı zafer, Sasani işgal ve tehdidini sadece bölge için değil, tüm ülke için sona erdirecektir²⁷.

Heraclius Dönemi'nde başarı ile sonlandırılan Sasani tehlikesi kısa sürede yerini Arap tehdidine bırakır. İslamiyet'in ortaya çıkması ile Arap dünyasında girilen yeni süreç, çok geçmeden askeri harekâtlar ve yeni fetihler biçiminde kendini gösterir. Hz. Muhammed'in ölümünden sadece iki yıl sonra (634) Arapların Suriye ve Filistin de dahil olmak üzere geniş toprakları ele geçirdikleri bilinmektedir²⁸. Arapların

23 Foss 1990, 722.

24 Foss 1990, 729-730.

25 Jackson 2007, 25.

26 Howard-Johnston 2013, 372.

27 Kazanılan zafer ve sonrasında Hüsrev'in öldürülmesi (628) ve iade edilen topraklarla ilgili olarak: Ostrogorsky 1981, 96; Heraclius'un Sasaniler karşısında verdiği mücadelenin ayrıntılı bir incelemesi için: Howard-Johnston 2013, 341-384.

28 Gregory 2008, 165; Heraclius, 20 Ağustos 636 tarihinde Yermuk Savaşı'nda büyük bir yenilgiye uğrar ve büyük çabalarla Sasaniler'den kurtardığını düşündüğü topraklardan tamamen geri çekilir. Arapların kazandığı bu zafer sonrasında başta Antiochia olmak üzere birçok kent karşı koymaksızın teslim olurlar. Uzun süre direnç gösteren Kudüs ise 638 yılında kapılarını açmak zorunda kalır: Ostrogorsky 1981, 103-104.

Çukurova'da 638 yılından başlayarak Adana-Tarsus yönünde ilerledikleri, bölgedeki Arap saldırılarının 647, 649, 650 yıllarında da sürdüğü ve Isauria ve Anadolu içlerine kadar ilerledikleri; ancak, asıl sistematik Arap istilasının 700'lerde başladığı belirtilmektedir²⁹.

Arkeolojik Veriler Işığında Olba'daki Yerleşimin Sonlanmasına İlişkin Görüşler:

Olba'nın ve yakın çevresinin geç tarihi konusunda şimdiye dek bilinenler, çoğunlukla yazılı kaynaklara; özellikle de kilise kayıtlarına dayanmaktadır.

Olba Piskoposu Theodoros'un III. Constantinopolis Konsili'ne (680-681) katılmış olması ve yine 7. yüzyıl içinde kentin Constantino-polis Patrikhanesi'ne bağlanması kentin geç tarihinin son kayıtlarından olmalıdır³⁰.

Yine kilise kayıtlarından biri de Olba'nın yakın komşusu Diocæsarea (Uzuncaburç) ile ilgilidir. II. Nicaea Konsili'nde (787) Piskopos Manzon tarafından temsil edilen Prakana, Diocæsarea'nın karşılığı bir ad olarak kullanılmaktadır³¹. Böylece, Olba'ya çok yakın konumda, onunla tarihsel bağları olan Diocæsarea'nın varlığını 8. yüzyıl içinde de korumakta olduğu değerlendirilmesi yapma olasıdır. Prakana'nın 1144 yılında Selçukluların eline geçtiği de bilinmektedir. Ancak bu tarihten hemen sonra Selçuklular ile yapılan anlaşma gereğince, Seleucia ad Calycadnum Bizans egemenliğine yeniden geçerken, Prakana, Selçuklu-Bizans sınırı üzerinde kalmış olmalıdır³². Aynı tarihsel süreç içinde, Olba'dan kaynaklarda söz edilmemektedir³³.

Yazılı kaynaklarda adı geçen konuların arkeolojik verilerle desteklendiği oranda doğruluklarının kanıtlanması olasıdır. Bu bağlamda, Olba kazıları sırasında elde edilen arkeolojik bulgular, kentteki yerleşimin son bulmasına ilişkin bazı somut bilgiler sunmaktadır. Bu veriler, Olba'da 2001 yılında başlatılan arkeolojik yüzey araştırmaları ve 2010'dan itibaren sürdürülen arkeolojik kazılar sırasında elde edilenler-

29 Ünal-Girginer 2007, 280-281.

30 Özyıldırım 2003, 153; Özyıldırım 2012, 113.

31 Ramsay 2010, 364.

32 Ramsay 2010, 364.

33 Sadece 1216'da Kyr Isaak'ın kale muhafızı olarak adının geçtiği Valva'nın da aslında "Olba" olduğu öne sürülmektedir. Valva'nın kimi geç kaynaklarda "Ourba" olarak adı geçen Olba'nın bozulmuş hali olabileceği söylenmektedir: MacKay 1968: 11. Ancak, bu tarihte kente yerleşiminin sürmekte olduğunu gösteren hiçbir kanıt yoktur.

dir. Kazı çalışmalarının yoğunlaştığı “tiyatro” ve “manastır” buluntuları, özellikle kentin yaşadığı son evrelerle ilgili değerli bilgiler sunmaktadır.

Roma İmparatorluk Dönemi içinde inşa edildikten sonra çeşitli onarımlar geçirdiği anlaşılan Olba tiyatrosunda yapılan kazılarda en üst katmanlarda ele geçirilen çeşitli küçük buluntular günlük yaşamı çağrıştıran niteliktedir. Bunlar, basit ve kaba seramik küp parçaları, madeni eşyalar (anahtarlar, halkalar, zincir parçaları, çiviler, cam kandillerde kullanılan bakır veya tunç fitil tutucuları), cam kadeh ve kandiller, pencere camlarından oluşmaktadır. Bütün bunlar, tiyatronun bu geç aşamada artık gerçek işlevi ile olan kullanımının son bulunduğunu düşündürmektedir.

Antik taş tiyatroların Roma dünyası genelinde işlevlerini kaybederek, farklı amaçlarla kullanılmaya başlanmaları da 6. ve 7. yüzyıllar içinde gerçekleşen bir olgudur. Örneğin, Aphrodisias tiyatrosunun 6. yüzyılda skene binasının yıkılması sonrasında, bina bir daha onarılmaz ve Hıristiyanlıkla ilgili işlevlerle kullanılır³⁴. Zaten Procopius da tasaruf amacıyla Iustinianus’un hipodrom, tiyatro ve circus’ları kapattığından *Historia arcana* (Gizli Tarih) adlı yapıtında yakınmaktadır:

“...Artık kimse kamu yararına bir yapı planlayacak durumda değildi. Kentlerin sokaklarında ışıklar yanmaz oldu. Hayatı halk için çekilir hale getirmenin imkânı kalmadı. Tiyatrolar, hipodromlar ve sirklerin hepsi kapatıldı. Oysa, Iustinianus’un karısı buralarda doğup büyümüş ve ilk eğitimini almıştı...”³⁵.

Olba tiyatrosunda şimdiye dek yapılan kazılar, tiyatronun ana mimari elemanlarının üzerine herhangi bir yapısal eklentinin ya da yeni yapının inşa edilmemiş olduğunu göstermektedir. Ancak, mevcut yapıda bazı değişikliklerin yapıldığını da yine kazılar ortaya çıkarmıştır. Örneğin, 2013 yılı kazılarında T-16 açmasında proskene duvarına ait bloğun yerinden çıkarılarak, bir açıklığın oluşturulduğu ve tiyatronun özgün mimari elemanlarının ikincil kullanımıyla buraya bir basamağın yapıldığı belirlenmektedir. Yine tiyatro kazılarında proskene ve orchestra alanlarının bir bölümünü kapsayan ve T-17 olarak adlandırılan açmada ele geçen ve proskene’ye ait olan taş levha üzerine kazınarak

34 Cameron 2012, 165.

35 Procopius, 26. 8-9; Erten 2013, 117, n. 62.

işlenmiş bir haçın saptanması, tiyatro alanının geç (ve belki de Hıristiyanlıkla ilgili) kullanımını yansıtmaktadır.

Olba'da 6. yüzyıldan başlayan ve 7. yüzyılda da devam eden çeşitli olumsuz etkenlerle zayıflayan yerleşimin elemanlarından biri olan tiyatronun da asıl işlevini yitirdiğini, kapalı mekânları barınma amaçlı olarak kullanılırken, açık mekânlarının yıkıntı haline gelmeye başladığını düşünebiliriz. Özellikle üzeri kapalı ve dikdörtgen planlı skene binasından barınak/konut olarak yararlandığını önermek olasıdır. Öte yandan, tiyatro kazılarında yapının Batı kesiminde, orchestra ve proskene'yi de içine alan bölümde saptanan yoğun kül ve yanık tabakası genişçe bir alanın şiddetli bir yangına uğradığını açıkça göstermiş bulunmaktadır.

Benzer bir durum Olba Manastırı için de söz konusudur. Bilindiği gibi ilk yapımı Isauria'nın kısa süren bir "altın çağ" yaşadığı 5. yüzyılda gerçekleşen manastırın zaman içinde yapılan onarım ve eklentilerle kullanımının sürdüğü belirlenmektedir. Kazılar sırasında manastır içindeki tonoz örtülü mezar mekânının önünde yangın tabakasına, çok sayıda yanık kiremit ve seramik kap parçalarına rastlanması ve buranın bir yangın sonucu tahrip olduğunun belirlenmesi, yapının ve hatta Olba'daki yerleşimin son bulmasıyla ilgili önemli bir veri niteliği taşımaktadır³⁶.

Eldeki bu veriler ışığında Olba tiyatro ve manastırında saptanan yangınları ilişkilendirmek olasıdır. Böylece, kentin başlıca yapılarında çıkan yangınların yerleşimin terk edilmesi ile eş zamanlı gelişmeler olarak değerlendirilmesi mümkün görünmektedir.

Olba Manastırı kazıları sırasında ele geçen çatı kiremitlerinin incelenmesi de kullanılan kiremitlerin tipolojisinin yanında bu anıtsal yapı kompleksinin kullanımının son evreleri ile ilgili bilgi vermektedir. Olba manastırında yapılan kazılarda bulunan çok sayıda stroter ve kalypter parçası üzerinde ayrıntılı arkeolojik ve arkeometrik çalışmalar önemli sonuçlar vermektedir³⁷. Öncelikle, kiremitlerin boyut ve yapılarının değerlendirilmesi sonucunda, bunların 7. yüzyıl için tipik sayılan özelliklere sahip buldukları anlaşılmış bulunmaktadır. Manastırın ilk yapım tarihinin 5. yüzyıl olduğu dikkate alınırca, bu kiremitlerin manastırda yapılan çatı onarımı sırasında değiştirilmiş olabilecekleri anlaşılmaktadır. Bunun bölgede

36 Özyıldırım 2012, 108.

37 Akyol 2013,251-269.

6. yüzyılda oluşan depremlerden manastırın hasar görmesi ile ilişkilendirilmesi olasıdır³⁸.

Olba Manastırı kazıları sırasında bulunan tunç polycandelon, Doğu Akdeniz Erken Bizans kontekstleri için tipik bir örnek sayılmakta ve bunların yaygın kullanımlarının 6. ve 7. yüzyıllarda gerçekleştiği bilinmektedir. Benzer bir tarihlenmeyi ve kullanımı söz konusu polycandelon ile birlikte manastırda ele geçen madeni kandil askısı için de önermek olasıdır³⁹. Bu iki buluntunun manastırda saptanmaları, 6. yüzyılda yaşanan felaketler sonrasında 7. yüzyılda gelen askeri akınların getirdiği tedirginlikle kenti terk etmekte olan keşişlerin bunları taşımaktansa, geride bırakmayı tercih etmeleriyle açıklanabilir.

Olba'da bulunan madeni polycandelon veya zincirli askılarla birlikte kullanılan saplı veya kulplu cam kandillerin de onlarla çağdaş, yani 6. ve 7. yüzyıllara ait olmaları gerekmektedir⁴⁰. Tiyatro ve manastır kazılarında çok sayıda cam kandil parçası ele geçmekte; bunların da kentteki yerleşimin terkinde dek kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Olba'da iç mekânların yapay aydınlatılmasında büyük ölçüde cam kandiller kullanılmakla birlikte, daha az sayıda olmak üzere pişmiş toprak kandillerden de yararlanıldığı saptanmaktadır. Bunların da en geç tarihli olanları, 7. yüzyıla tarihlenebilecek tiplerden oluşmaktadır⁴¹.

Olba kazılarında ele geçen sikkeler de kentin geç tarihi konusunda değerli ve önemli verilerdir. Özellikle 2010 yılından başlayarak tiyatro kazılarında ele geçen sikkeler üzerinde yapılan ayrıntılı değerlendirme, kentin en geç tarihi konusunda bilgi vermektedir⁴². Buna göre, tiyatro kazılarında en çok örnekle temsil edilen grubu Constantinopolis, Nicomedia, Cyzicus, Seleucia Isauriae baskılarından oluşan Heraclius (610-641) sikkeleri oluşturmaktadır. Bunları en fazla sikkenin ele geç-

38 Manastır kazılarında bulunan çatı kiremitlerinin ayrıntılı değerlendirmesi Arkeolog Ebru Yıldırım tarafından "Olba Manastırı Çatı Kiremitleri ve Örtü Sistemleri" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Çatı kiremitleri konusunda ulaşılan bilgiler, bu çalışmanın sonuçlarına dayanmaktadır.

39 Bu buluntularla ilgili ayrıntılı bilgiler için: Erten 2013, 108-110, 119, lev. 7-11.

40 Camın yapay aydınlatmada kullanımının en erken 4. yüzyılda gerçekleştiği; bu tarihten başlayarak cam kandillerin yapıldığı bilinmektedir. Bu konudaki ayrıntılı bilgiler için: Erten 2011, 29-50.

41 Erten 2013, 110, lev.12-14.

42 Olba tiyatro kazılarında ele geçen sikkeler Arkeolog Emin Sarıöz tarafından "Sikke Buluntuları Işığında Olba Kenti Yerleşim Tarihi" başlıklı Yüksek Lisans Tezi kapsamında incelenmektedir. Bu makalede kentin son yerleşim izleri konusunda tiyatro sikke buluntuları aracılığıyla elde edilen bilgiler, Sarıöz tarafından yapılmakta olan çalışmanın verilerine dayanmaktadır.

tiği ikinci grup olarak Constantinopolis baskısı olduğu belirlenen II. Constans (641-668) sikkeleri izlemektedir⁴³. Bu sikkeler, aynı zamanda tiyatro alanının son kullanım tarihini yansıtmaktadır.

Söz konusu sikkeler, kentteki yerleşimin son bulmasıyla ilgili hassas tarihlendirmeye olanak veren buluntulardır. Heraclius sikkeleri, Sasanelere karşı verilen mücadelede Doğu Roma askeri birliklerinin bölgedeki güçlü varlığının kanıtları olarak değerlendirilmelidir. Heraclius'un egemenlik döneminin sonlarında ve II. Constans döneminde bölgeyi etkisi altına alan Arap akınları karşısında gerilemenin ve Olba'daki yerleşimin son bulmasının tanıklarındırlar.

Tüm Akdeniz dünyasında olduğu gibi Dağlık Cilicia'da da 6. yüzyılda başladıktan sonra, 7. yüzyıl içinde de etkili olduğu düşünülen yukarıda söz ettiğimiz veba salgınına da yeniden değinmekte yarar vardır. Olba'da (ya da salgının etkili olduğu herhangi bir merkezde) hastalığın maddi izlerini belirlemek iskelet kalıntılarının incelenmesi ile mümkün görünmemekte; ancak, tüm canlıların hücrelerinde bulunan DNA (deoksiribonükleik asit) incelemeleri ile hastalığa yol açan bakteriyi (*pasteurella pestis/yersinia pestis*) saptamanın mümkün olabileceği öne sürülmektedir⁴⁴. Bu amaçla yapılan kemik numunelerinin örneklenmesi çalışmalarında seçilen bir merkez de Anemurium'dur; çünkü kazılar sırasında bulunan Nekropol Kilisesi mezarlığındaki 10-12 yaşlarında on üç çocuğa ait mezar ile Merkez Kilise'deki otuz iki yetişkine ait mezarın veba salgınının kurbanlarına ait oldukları düşünülmektedir⁴⁵. Olba'da kazılar sırasında çeşitli alanlarda elde edilen kemik buluntularının antropolojik incelemeleri yapılmış olmakla birlikte, bu değerlendirme kapsamına veba salgınının izlerinin yansımaları mümkün değildir⁴⁶. Ancak, tüm Akdeniz havzasında olduğu gibi Cilicia'yı da saran bu korkunç salgının Olba'yı da bir ölçüde etkilemiş olduğunu önermek olasıdır. Hastalığın bir salgın biçiminde ortaya çıkışı 6. yüzyılda olmakla birlikte, bundan sonraki yüzyılda da dalgalar halinde yayılması ve devam etmesi, Olba'daki yerleşimin son bulması-

43 Antiochia ad Orontem sikkeleri için Olba'dakine benzer bir durumun söz konusu olması ilgi çekicidir: Sasaneler karşısında Heraclius'un zafer kazanması sonrasında kentte bilinen Heraclius sikkelerinin sayısında artış kaydedilir. II. Constans dönemi (641-668) sikkelerine de sıklıkla rastlanmakta ve bunlar Arap sikkelerinin basımı öncesinde kentte kullanılan son Roma sikkeleri olarak değerlendirilmektedir. Sayıları yetmiş kadar olduğu söylenen II. Constans sikkeleri 645-648 yılları arasına tarihlenmektedir: Foss 2013, 201.

44 Mc Cormick 2007, 293-294.

45 Mc Cormick 2007, 298, n. 29.

46 Başoğlu-Şener-Gökkoyun 2012, 15-25.

nı hazırlayan etkenler arasında vebanın da bulunabileceğini düşündürmektedir.

Doğu Akdeniz’de ve bölgede 6. yüzyılda etkili olan depremlerin Olba’yı da etkilemiş olması gerekmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi’nin parlak zamanlarının birçok anıtında estetik kaygılar gözlemlenmeden yapılan onarımlar bunu doğrulamaktadır. Örneğin, kente Limonlu Irmağı üzerindeki Kızılgeçit kaynağından su taşıyan sistemin önemli elemanı olan su kemerinde yapılan bu tür onarımlar dikkat çekicidir. Deprem sonrasında kentin su gereksiniminin kesintiye uğramaması için hızla ve özensizlikle yapılan onarımlarla kentin belki de kesilen suyunun yeniden verildiğini düşünmek olasıdır.

Olba’da şimdiye kadar yapılan kazılarda elde edilen çeşitli arkeolojik verilere göre ve sikkelerden sağlanan tarihsel bilgilerin desteğiyle yerleşimin terk ediliş tarihi olarak 7. yüzyılın ikinci yarısını önermek mümkün görünmekte; bu sona erişte yukarıda sözü edilen, birden çok etkenin rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, yerleşimin sonlanmasını hazırlayan etkenler zincirinin son halkası olarak, kronolojik nedenlerle, Arap saldırıları gösterilebilir.

Aslında, Olba’nın da içinde bulunduğu bölgede Arapların kentler ele geçirerek, kalıcı bir yaşam kurmaları, süreklilik gösteren yerleşimler oluşturmaları söz konusu değildir. Arap saldırılarının onlara özgü sayılan “razzia” (akın, gaza) niteliği taşıdığı ve bunların yağmalamaların yapıldığı akınlar olduğu bilinmektedir. İslamiyet’in Müslüman ülkelere yağma saldırıları yapmayı yasaklaması nedeniyle Arapların Müslüman olmayan topraklara özellikle yöneldikleri belirtilmektedir⁴⁷. Arap ilerleyişinde Bizans ile Araplar arasındaki sınırı Toros Dağları çizmekte ve bu sınır süreklilik gösteren bir hattan ziyade tampon bölge niteliği taşımaktadır. Böylece, Arapların Anadolu içlerine nüfuz etme çabaları içinde sürdürdükleri bitmez tükenmez akınların (gaza’ların) geniş bir arazi şeridini iki cephe arasında sahipsiz toprak (no man’s land) haline getirdiği belirtilmektedir⁴⁸. Toros geçitleri ise karşılıklı akınların yapılması için aşılırmaktadır⁴⁹. Bu bağlamda, Olba’nın söz konusu bölge içinde kaldığı; varlığını 7. yüzyılın ikinci yarısına dek sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Buna karşılık, kentin yakın çevresindeki yerleşimin tümüyle ortadan kalkmış olduğunu da öne sürmek mümkün değildir. Daha önce

47 Gregory 2008, 169.

48 Honigmann 1970, 36-37.

49 Jackson 2007, 25.

de belirttiğimiz gibi, 8. yüzyıl kilise kayıtlarında “Prakana” adı ile Diocaesarea yer almaktadır. Öte yandan, Araplara karşı sınır güvenliğinin sağlanması için alınan önlemlerin bir parçası olarak 8. yüzyıl sonları ile 9. yüzyıl başlarında “kleisura” adı verilen üç tane “dağ geçiti koruma bölgesi” oluşturulur. Bu kleisura'lardan biri de Seleucia ad Calycadnum'dur⁵⁰. Daha sonra, 10. yüzyılın başlarında Seleucia kleisura'sının stratejik önemi nedeniyle bir “thema” statüsüne yükseltildiği bilinmekte ve Constantinus Porphyrogenitus (905-959) tarafından oluşturulan Seleucia ad Calycadnum'a bağlı on kale yerleşimini içeren listede Caesarea (Diocaesarea - Uzuncaburç) da yer almaktadır⁵¹. Bu durum Olba'nın en yakınındaki yerleşim merkezi olan ve asırlardır aynı tarihi ve adı paylaştığı Diocaesarea'nın 10. yüzyılda bir kale yerleşimi niteliğinde varlığını koruduğunu göstermektedir. 12. yüzyıla gelindiğinde ise Diocaesarea bu kez Selçuklu - Bizans sınır hattı üzerinde yer almaktadır. Buna karşılık, aynı dönemler içinde Olba'nın da varlığını sürdürdüğünü gösteren yazılı kayıtlara rastlanmadığı gibi, bunu doğrulayan herhangi bir arkeolojik veri de elde edilmiş değildir.

50 Ostrogorsky 1981, 194.

51 Honigmann 1970, 40-41.

Kaynakça

Akyol 2013

A.A. Akyol - E.E. Yıldırım - E.Erten - Y.K. Kadioğlu, “Olba Kazısı Kiremit Örnekleri Arkeometrik Çalışmaları”, Seleucia ad Calycadnum, Sayı III, İstanbul.

Başoğlu-Şener-Gökkoyun 2013

O. Başoğlu - T. Şener - S. Gökkoyun, “Olba İskeletleri”, Adli Bilimler Dergisi, Sayı 2.

Ergin - Güçlü - Uz 1967

K. Ergin, U. Güçlü, Z. Uz, “Türkiye ve Civarının Deprem Katalođu (MS 11 Yılından 1964 onuna Kadar”, İstanbul Üniversitesi, Maden Fakültesi, Arz Fiziđi Enstitüsü Yayınları, no. 24, İstanbul.

Canevello - Özyıldırım 2009

S. Canevello - M. Özyıldırım, “Constantinopolis Tahtında Isaurialı bir İmparator: Zeno”, Lucerna - Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

Erel-Adatepe 2007

T.L. Erel - F. Adatepe, “Traces of Historical Earthquakes in the Ancient City Life at the Mediterranean Region”, J. Black Sea/Mediterranean Environment, Vol. 13.

Erten 2009

E. Erten, “Olba’da Romalılaşma Süreci”, Mersin Sempozyumu, 19-22. Kasım. 2008, Bildiriler (ed. Y. Özdemir), Cilt 1, Mersin.

Erten 2011

E. Erten, “Erken Bizans Camcılığı: Kimliği ve Niteliği Üzerinde Düşünceler”, Seleucia ad Calycadnum I, Ankara.

Erten 2013

E. Erten, “Olba Kazılarında Küçük Buluntular”, Seleucia ad Calycadnum, Sayı III, İstanbul.

Foss 1990

C. Foss, “The Persians in Asia Minor and the End of Antiquity”, History and Archaeology of Byzantine Asia Minor, Hampshire.

Foss 2013

C. Foss, “Syria in Transition: ad 550-750: An archaeological Approach”, Late Antiquity on the Eve of Islam (ed. A. Cameron).

Gough 1985

M. Gough (ed), Alahan - An Early Christian Monastery in Southern Turkey, Toronto-Ontario.

Gregory 2008

T.E. Gregory, Bizans Tarihi, çev. E. Ermert, İstanbul.

Hill 1996

S. Hill, The Early Byzantine Churches of Cilicia and Isauria, Aldershot, Hampshire.

Honigmann 1970

E. Honigmann, Bizans Devletinin Doğu Sınırı, çev. F. Işıltan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 1528, İstanbul.

Howard-Johnston 2013

J. Howard-Johnston, "Heraclius' Persian Campaigns and the Revival of East Roman Empire 622-630", Late Antiquity on the Eve of Islam (ed. A. Cameron).

Jackson 2007

Jackson, "The Kilise Tepe Area in the Byzantine Era", Excavations at Kilise Tepe 1994-1998, From Bronze Age to Byzantine in Western Cilicia (ed. N. Postgate- D. Thomas), Vol I.

MacCormick 2007

M. MacCormick, "Toward a Molecular History of the Justinianic Pandemic", Plague and the end of Antiquity - The Pandemic of 541-750, Cambridge University Press.

Ostrogorsky 1981

G. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, çev. F. Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Özyıldırım 2003

M. Özyıldırım, "İlkçağ ve erken Hıristiyanlık Kaynaklarında Olba Sözcüğünün Değişik Kullanımları", Olba VIII (Özel Sayı), Mersin.

Özyıldırım-Ünalın 2011

M. Özyıldırım - Sibel Ünalın, "Isauria Dağlarında Hıristiyan Manastırcılığının Bir Örneği: Olba Manastırı", Seleucia ad Calycadnum, Sayı I, Ankara.

Özyıldırım 2012

M. Özyıldırım, "Olba Manastırı Hakkında Arkeolojik ve Yazınsal Yeni Bilgiler", Seleucia ad Calycadnum, Sayı II, Ankara.

Procopius

Procopius, Gizli Tarih (çeviri: Orhan Duru), İstanbul.

Russell 1985

K.W. Russell, "The Earthquake Chronology of Palestine and Northwest Arabia from the 2nd through the mid- 8th Century", BASOR (260).

Russell 1989

J. Russell, "Christianity at Anemurium (Cilicia) - Recent Discoveries", Actes du XI congr s international d'arch ologie chr tienne, Lyon, Vienne, Grenoble, Gen ve, Aoste, 21-28 Septembre 1986, Rome, Ecole Française de Rome, (Publications de L'Ecole française de Rome 123).

Sarris 2007

P. Sarris, "Bubonic Plague in Byzantium: The Evidence of Non-Literary Sources", Plague and the end of Antiquity - The Pandemic of 541-750, Cambridge University Press.

Wells 1964

C. Wells, Bones, Bodies and Disease: Evidence of Disease and Abnormality in Early Man, London.

Stathakopoulos 2013

D. Stathakopoulos, "The Justinianic Plague Revisited", Late Antiquity on the Eve of Islam (ed. A. Cameron), Vol. I.

 nal - Girginer 2007

A.  nal - K.S. Girginer, Kilikya - Çukurova, İlk a lardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji, İstanbul.